

Transkribering: BAKOM BOKHYLLAN Podd #5 – Sharing is Caring – Öppen vetenskap för alla

Bakom bokhyllan.

Anslag, blandade röster:

- Känner du till öppen vetenskap?

Nej.

Du har aldrig hört det begreppet eller ordet? Nej, jag tror inte det.

- Känner du till öppen vetenskap?

Nej, det gör jag inte.

Open science?

Nej, inte det heller.

- Idén med vetenskapligt material av olika slag finns att tillgå gratis i digitalt format.

- Stockholms universitet är nog det universitetet i Sverige som är ledande i idéer om hur vi ska nå öppen vetenskap.

- Det vore ju toppen om vi kunde erbjuda mer litteratur gratis till studenter så att fler kan plugga och läsa samtidigt.

- Universiteten i hela världen har satts i ett beroendeförhållande till de stora vetenskapliga förlagen och det är ju ett system som vi måste försöka ändra på.

- Hej, läser du på Stockholms universitet?

Ja, det gör jag.

Känner du till öppen vetenskap?

Nej, det är ingenting som jag känner till.

Har du hört begreppet Open science?

Nej, alltså ingenting som ringer en klocka direkt i alla fall.

Pgm-ledare:

Ja, ungefär så här lät det när Urban Göransson frågade studenter och andra på Stockholms universitet om de visste vad öppen vetenskap betyder.

Det är kanske inte helt enkelt att hålla koll på alla begrepp som finns inom paraplyet för öppen vetenskap.

Collage:

Öppen vetenskap, öppen vetenskap, Open Science, Open Science, Open Access, Open Access licenser öppen data Access Open Access-licenser öppen kod, open access, öppen data, open access, open access, öppen tillgång, öppen tillgängliga, citizen science, open science, öppna lärresurser.

Pgm-ledare:

I det här avsnittet av Universitetsbibliotekets podd Bakom bokhyllan ska vi alltså försöka reda ut de här begreppen. Och så ska vi höra vad det finns för vinning med göra forskning öppet tillgänglig. Vad kan du som student få ut av öppen vetenskap? Vad är bibliotekets roll i allt det här? Men vi börjar från början.

Musik

Sofie Wennström:

Jag heter Sofie Wennström. Jag jobbar på Stockholms universitetsbibliotek som utredare och expert på publicering.

Vad innebär öppen vetenskap eller Open Science egentligen?

Alltså begreppet öppen vetenskap det syftar till att beskriva idén med att vetenskapligt material av olika slag finns att tillgå gratis i digitalt format. Under en lång tid framöver. Men öppen vetenskap kan tolkas ur olika aspekter och det kan inkludera mer än bara artiklar och böcker. T.ex. innefatta forskningsdata eller andra typer av resultat.

Så vad menas egentligen med open access?

Ja, det är ju lite knöligt det där. För skillnaden mellan Open Access och open science är inte jättestor egentligen. Open access är någonting som syftar till att beskriva att man delar med sig gratis och digitalt och varaktigt av vetenskapliga publikationer som artiklar eller konferensbidrag eller böcker.

Medan Open science kan också syfta till att man arbetar öppet genom att till exempel ha öppna forskningsdata eller digitala labböcker som man delar med sig av. Men det är såklart ett mycket större begreppet än så. Open Science syftar till att beskriva allt som vi gör på universitetet som öppet.

Musik

Enkät, blandade röster:

Hej, pluggar du på Stockholms universitet?

Ja, det gör jag.
Vad läser du?
Matematik.
Känner du till öppen vetenskap?
Nej, det gör jag inte.
Open science?
Nej, inte det heller.

Musik

Wilhelm Widmark:

Bibliotekets främsta uppgift har alltid varit att informationsförsörjningen. Att förse forskare och studenter med litteratur. Och om vi ändrar till ett öppet vetenskapssystem så måste biblioteket tänka om i hur vi arbetar med de här processerna.

Pgm-ledare:

Det här är Wilhelm Widmark, Stockholms universitets överbibliotekarie. Alltså högsta chefen för Universitetsbiblioteket. Öppen vetenskap har varit ett stort fokus för biblioteket sedan han tillträdde som överbibliotekarie för sex år sedan. Men det har hänt mycket inom området bara under det senaste året.

Wilhelm Widmark:

Ja, öppen vetenskap är ju ett väldigt brett paraplybegrepp egentligen som innehåller flera olika delar som Open access, Öppen data. Det är även öppna lärresurser. Det är öppen kod. Citizen science. Väldigt många olika delar att arbeta med. Det biblioteket har fokuserat på först nu är att arbeta med Open access till publikationer och öppen data. Att hjälpa våra forskare att publicera öppet.

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

Pgm-ledare:

Bakom de offentliga utrymmena på Stockholms universitetsbiblioteks huvudbibliotek, Frescatibiblioteket, sitter ungefär 100 personer och jobbar. De är anställda av Stockholms universitetsbibliotek. Lite drygt hälften är bibliotekarier men alla arbetar inom vitt skilda områden. Till exempel med licenser, med forskningsdata, med använda möten lärresurser eller som förlagsredaktör eller som kommunikatörer, med avhandlingsstöd eller digitalisering för att bara nämna några områden. Och nu har många av de här personerna

samlats på ett stormöte om öppen vetenskap eller open science. Eftersom det blivit ett allt viktigare inslag i mycket av det arbete som görs på biblioteket.

Miljöljud

Pgm-leadre:

Eftersom det är många olika personer och arbetsgrupper som jobbar med öppen vetenskap på olika sätt här på biblioteket så finns ett behov av att ses för utbyta information och diskutera gemensamma idéer och framtida projekt. Och nu har vi alltså hamnat på det alla första mötet av Open Science Forum.

Miljöljud:

Det vi sysslar med när det gäller OA-kön. För att anknyta till Sabina då så där ligger vi också framme. Från dag ett så har vi liksom tagit pengarna från Elsevier till att satsa på open access.

Pgm-ledare:

Det som de pratar om här handlar om ett avtal med den vetenskapliga förlagsjätten Elsevier. I somras så sade alla Sveriges forskningsbibliotek upp sitt avtal med förlaget för att parterna inte kunde komma överens om en rimlig prisbild och en hållbar lösning för övergången till öppen vetenskap.

Förhandlingarna gick via Bibsam, ett konsortium som tecknar avtal för elektroniska tidskrifter och databaser för universitet, högskolor och myndigheter i Sverige. Och där sitter Stockholms universitets rektor Astrid Söderbergh Widding som ordförande. Överbibliotekarie Wilhelm Widmark som vice ordförande.

Wilhelm Widmark:

Det här är en väldigt komplicerad historia egentligen. Grunden är att universiteten i hela världen har satts i ett beroendeförhållande till de stora vetenskapliga förlagen. Det är inget fel i det, men vi har en väldigt hög kostnad för den produktion av vetenskap som vi gör.

Pgm-ledare:

Det är alltså universitetens forskare som gjort vetenskapliga jobbet och skrivit artiklarna. Sedan lämnar man över dem till förlagen utan någon ekonomisk ersättning. Det är sedan andra forskare som granskar artiklarna och arbetar som redaktörer för tidskrifterna, även det utan betalning från förlagen. Efter det så köper biblioteken på universiteten tillbaka tillgången till de här artiklarna via höga prenumerationsavgifter eller licensavgifter för

tidskrifterna. Även många av de artiklar som universitetets egna forskare har skrivit. Och för allmänheten är de vetenskapliga resultaten som är finansierade med offentliga medel i många fall helt inlåsta bakom betalväggar.

Wilhelm Widmark:

Det är ju det vi måste försöka ändra på. Att dels har förlagen en väldigt hög vinstmarginal. Som är pengar som borde gå till forskning och inte till vinster i de kommersiella förlagen. Det här då som öppen vetenskap verkligen kommer in. Att vi försöker ändra systemet att betala för publicering i stället för att betala för läsning och det ger ju mycket större samhällsnytta också för alla som, både i hela världen som sitter utanför som inte kommer åt de här artiklarna nu för att det är väldigt höga kostnader. Så det är både ett ideologiskt och ett ekonomiskt perspektiv. Grunden för forskningen är ju att man vill bli läst och att flera ska kunna bygga vidare på forskningen. Som systemet är idag så kommer inte alla åt den forskning som bedrivs vid universiteten i världen.

Pgm-ledare:

Det finns flera sätt att göra det vetenskapliga materialet öppet tillgängligt eller open access.

Ett av dem är att betala en avgift för artiklarna när de publiceras i stället för att de hålls inlåsta bakom höga licensavgifter för tidskrifterna. Det som Wilhelm Widmark var inne på. Men vi ska bara kort backa bandet lite så att ni får lite historisk kontext.

Det var i samband med digitaliseringen i början av 90-talet som open access-rörelsen kom igång. Man började inse att det fanns en del skevheter med prenumerationsbaserade systemet. Sofie Wennström förklarar.

Musik

Sofie Wennström:

Man kan säga ungefär så här. I början av 90-talet så var allt prenumererat material så du kunde inte komma åt de här tidskriften eller böckerna om du inte betalade väldigt mycket till de här förlagen. Det var så pass mycket så att man var tvungen att ta abonnemang via biblioteken, gå ihop eller kanske t.o.m. gå ihop flera universitet och betala för den här prenumerationserna.

Men nu ser vi en utveckling att det är ungefär 40 % av världens sammanlagda publikationer som finns öppet tillgängliga på ett eller annat sätt. Det kan vara lite olika versioner. Dvs. manusversioner eller slutgiltiga versionen men ungefär 40 %. Men målet i EU i till exempel är att vi ska ha 100 % tillgång till allt forskningsmaterial som publicerats innan 2020 och det är ganska snart. Så det är det vi jobbar med ganska mycket nu på biblioteket, att försöka få det

att hända. För vi tror att forskningen och undervisningen blir bättre om det är lättare att få tag i grundmaterialet.

Musik

Pgm-ledare:

Tillbaka till Elsevier-avtalet som sades upp och Wilhelm Widmark. Efter att avtalet sagts upp beslutade Stockholms universitet att använda de pengar som sparas in på avtalet till att stödja forskare som vill publicera sig i rena Open Access tidskrifter.

Wilhelm Widmark:

Vi har ett mål att nå 100 % Open Access 2020 och det väldigt väldigt svårt mål. Och då måste vi arbeta för att hjälpa till. Där ser vi att istället göra avtal då med dem förslag som är rena Open access-förlag och använda pengarna där är ett steg i rätt riktning och samtidigt så hjälper ju det våra forskare på ett annat sätt. De slipper den här administrationen av mikrobetalningar till förlagen osv. Vi håller på att ändra från att arbeta med att bara köpa licenser till att även stödja då arbetet med när systemet vänder. Som jag hoppas att du gör inom några år.

Har ni fått några reaktioner på både uppsägningen av avtalet med Elsevier men även på den här satsningen på att publicera forskning i rena open access-tidskrifter?

Nu har ju bara gått några månader sedan vi sade upp avtalet. Hittills har vi i princip bara fått positiva reaktioner från våra forskare som förstår varför vi gör det här och tycker att det är positivt att vi försöker förändra systemet. Sen är det ju det, vi måste ju hjälpa forskarna att få tag på den här artiklarna. Det får inte hindra svensk forskning att vi inte har förlaget. Där har vi ju gått in i olika tjänster för att få tag på de här artiklarna ändå. Och i och med att det finns så tror jag att forskare reaktionerna är positiva till att vi försöker ändå.

Enkät, blandade roster:

Hello do you study at Stockholm University?

No, but actually I studied at Karolinska Institutet previously.

What's your name?

My name is Kindman.

Where do you come from?

I come from China.

Have you heard about Open Science?

Not exactly but I think I saw it somewhere but I am not familiar with that.

But you have heard the expression or word?

Yes.

Pgm-ledare:

Men vad är då vinningen med öppen vetenskap både lokalt och globalt? Och vad tjänar du som student på att forskningen är öppet tillgänglig?

Sofie Wennström:

Biblioteken har en uppgift i att samla ihop och sortera material och göra det tillgängligt för sina studenter och forskare. Men om vi gör det open access så skulle vi kunna samordna bättre de kostnaderna som det innebär. Vi skulle också kunna nå andra målgrupper som vi kanske inte når annars till exempel folk som har en lång är universitetsutbildning men som är i arbetslivet nu och inte har tillgång till Universitetsbiblioteket men också för studenter som kanske har gått slut sin kurs och inte får tillgång till biblioteket men ändå behöver tillgång till artiklarna för att göra färdigt en uppgift. Det finns också en global aspekt. Säg att vi är ju lite olika i världen är det att flera länder har jättemycket pengar och flera andra som inte har några pengar alls nästan. Och det är lite orättvist för det betyder att de som inte har så mycket pengar inte kan ha tillgång till den senaste forskningen och det blir problem då för dem att komma vidare i sin utveckling. Om de inte kan läsa det som forskas på och att vi inte kan dela forskning med varandra.

Finns det någon väldigt så där konkret vinning om man är student med öppen tillgång?

Men det är ju att det blir snabbare tillgång. Att du inte behöver logga in så många gånger innan du får tillgång till artiklarna utan att du kan direkt till exempel söka i Google eller i vårt sökverktyg. I dagsläget så pratar vi ganska ofta om vetenskapliga artiklar men när man pluggar så behöver inte bara korta artiklar om du behöver ibland längre textböcker. Och den utvecklingen har det kommit lika långt men det finns en idé om att även alla böcker ska finnas så småningom öppet tillgängliga i någon typ av format. Det skulle vara perfekt för alla studenter som försöker få tag i kurslitteratur via biblioteket, att komma dit två dagar för sent och allting redan är utlånat. Det vore ju toppen om vi kunde erbjuda mer litteratur gratis till studenter så att fler kan plugga och läsa samtidigt.

Trailer:

Bakom bokhyllan, allt utom boktips.

Enkät, blandade röster:

Hej hej, pluggar du på Stockholms universitet?

Ja, det gör jag.

Känner du till öppen vetenskap?

Nej, inte den exakta definitionen men jag kan väl tänka mig till vad det är för någonting. Det man tillgängliggör vetenskapligt material till allmänheten antar jag.

Musik

Wilhelm Widmark:

Stockholms universitet är nog det universitet i Sverige som är ledande i idéer om hur vi ska nå öppen vetenskap. Där har Astrid varit väldigt drivande och jobbar nationellt med de här frågorna.

Det är inte bara fokusområde för biblioteket utan det fokusområde för Stockholms universitet som är en viktig fråga i förhållande till digitaliseringens utveckling och hur vi kan öppna upp forskningen och sprida dess resultat.

Musik

Pgm-ledare:

10.000 kr om du skulle sja om framtiden litegrann. EU vill ju då att det var 100 % öppen tillgång till år 2020. Vad tror du är ett realistiskt mål med 100 % öppen tillgång?

Sofie Wennström:

Det är jättesvårt att sja om förstås. I Sverige så har vi inte riktigt kommit fram till samma sak som EU så här är vi lite försiktigare. Det finns en forskningsproposition som lades 2016 där man då menade att vi kanske behöver ungefär en tioårsperiod för att vänja oss vid det här nya sättet att kommunicera forskning på. Det finns ganska mycket vi behöver lära oss och hur man hanterar till exempel då sådana här Open Access-licenser. Vi behöver lära oss hur vi ska använda pengarna på bästa sätt så att forskarna får publiceras så som de behöver. Så man kan väl säga så här. EU har satt ett ganska högt satt mål. De har kämpat ganska länge för det här men jag tror att det kommer ta lite längre. Men det är väl som vanligt, man siktar mot stjärnorna och når grantopparna ungefär.

Musik

Pgm-ledare:

Du har hört det femte avsnittet av Universitetsbibliotekets podd Bakom bokhyllan.

Vi som gör podden är Urban Göransson, Karl Edqvist och så jag Julia Milder.

Men du kanske undrar vad forskarna själva säger om öppen vetenskap eller hur framtiden för Open access ser ut?

Det och mycket annat kommer du få höra längre fram i kommande avsnitt av Bakom bokhyllan. Nästa avsnitt av podden hör du om två veckor igen.

Vill du kontakta oss eller få mer information gå in på universitetsbibliotekets webb su.se/biblioteket/bakombokhyllan. Signaturen i programmet är hämtad ur stycket Die Zeitung komponerad av tonsättaren Stefan Levin och musiken som du hörde i det här avsnittet är licensierad under Creative Commons. Alla våra låtlistor hittar du på vår webbplats.